

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
Кафедра історії та етнології України

Борисенківські ЧИТАННЯ

Збірник тез II Всеукраїнської наукової
конференції
м. Київ, 22 листопада 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
Факультет історії, бізнес-освіти та права
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Історичний факультет
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Факультет історії і міжнародних відносин
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Історичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет національної безпеки, права
та міжнародних відносин

ЗБІРНИК ТЕЗ
II Всеукраїнської наукової конференції
«БОРИСЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ»
22 листопада 2024 року
м. Київ

Київ – 2024

УДК 94(477+100)+37.016:94]:005.745

Б82

«Борисенківські читання»: Збірник тез II Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 22 листопада 2024 року). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 284 с.

Матеріали конференції містять тези доповідей учасників II Всеукраїнської наукової конференції «Борисенківські читання». Тематика конференції охоплює дослідження з актуальних проблем історії України та етнології, всесвітньої історії та міжнародних відносин, а також методики та методології історії.

Збірник призначений для широкого кола науковців, студентів, аспірантів, викладачів та усіх, хто цікавиться історією.

*Рекомендовано до друку Вчено радою історичного факультету
імені Михайла Драгоманова
(протокол № 5, від 18 грудня 2024 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Мелещенко Т.В. – кандидат історичних наук, професорка

Візер С.О. – кандидат історичних наук, доцентка

Телегуз І.О. – кандидат історичних наук, доцентка

Перепелюк О.М. – доктор філософії (історія та археологія), доцентка

Бакка Т.В. – кандидат педагогічних наук, доцентка

Упорядники:

Візер С.О. – кандидат історичних наук, доцентка

Телегуз І.О. – кандидат історичних наук, доцентка

Технічне оформлення:

Похиль С.С.

Рецензенти:

Щербак В.О. – доктор історичних наук, професор

Дробот І.І. – доктор історичних наук, професор

Тези подано в авторській редакції, автори матеріалів несуть відповідальність за подану інформацію, достовірність наведених фактів та посилань у текстах. Точки зору авторів публікацій можуть не збігатися з поглядами редакційної колегії.

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2024

ПОВСЯКДЕННЯ СВЯТО-МИХАЙЛІВСЬКОГО ВИДУБИЦЬКОГО МОНАСТИРЯ НАПРИКІНЦІ XVIII – У XIX СТОЛІТТІ

*Перепелюк Ольга,
доктор філософії (Історія та археологія)
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ*

Анотація. У даній публікації досліджено різні аспекти повсякдення Видубицького монастиря. Здійснено опис території обителі та відтворено фрагменти побутового життя.

Ключові слова: Видубицький монастир, повсякдення, Православна церква.

Свято-Михайлівський Видубицький монастир, заснований ще у XI столітті, є однією з найстаріших та найбільш цінних культурно-релігійних пам'яток України. Протягом своєї історії він був духовним осередком православних християн. У XVIII – XIX століттях монастир зазнав важливих трансформацій, що змінили його повсякденне життя і забезпечили йому особливе місце серед святинь Києва.

Значні зміни у архітектурному ансамблі обителі сталися після пожежі 1760 р., внаслідок якої було пошкоджено головну церкву Св. Георгія та трапезну, в наступне десятиліття їх відновили і побудували настоятельський будинок, а у XIX столітті на території з'явилися нові будівлі: братський та господарські корпуси [6, с. 73].

Територія монастиря була густо засадженою різноманітними деревами та квітами. На збережених планах території позначені сади. Тут вирощували зимові сорти яблук і груш, сливи і вишні. Однак особливо славився цей монастир садами волоських горіхів [3, с. 30]. Згадка про ці сади зафіксована у спогадах Павла Алеппського, який проїжджав через українські землі у 1656 році та записав таку інформацію: «...друга [дорога] веде... через гаї прекрасних плодкових дерев, таких як сливи, яблуні, горіхи та інші; вони самі по собі виробляють їжу для аскетів і подвижників, котрих за місцевими оповіданнями дуже багато і котрі харчуються плодами сих дерев...» [5, с. 188].

Відомий лікар, вчений-статистик, топограф, історик та етнограф Домінік П'єр Де ля Фліз у 1848 р. здійснив опис поселень Київського округу, в якому зробив схематичний рисунок Видубицького монастиря та села Звіринець Видубицький і дав його опис: «Кількість селян чоловічої статі – 20, жіночої – 26. Місцезнаходження: село лежить у трьох верстах від м. Києва на південь,

розміщене на березі Дніпра ... Вода хороша, горілку селяни вживають помірно, а пива не багато, п'яниць мало» [2, с. 472].

Розмірений ритм життя монастиря порушувався один раз на рік – на храмове свято 23 квітня. У цей день люди виходили на зелені схили: молилися, співали, слухали кобзарів, танцювали і бенкетували [3, с. 31].

Внаслідок секуляризаційної реформи Катерини II із 1786 р. Видубицька обитель отримала статус монастиря другого класу та була переведена на утримання державою, а всі монастирські й церковні землі з кріпаками-селянами було відібрано і передано в державну казну. Тільки ті землі, що знаходилися біля самого монастиря, залишилися в його володінні. Це – цегельні в долині р. Либідь та хутір на Багриновій горі, переправи через Дніпро, а також кілька сіл [3, с. 26].

Цегельню монастир здавав в оренду київським підприємцям Іванові Григоровичу-Барському, купцям Рябчиковим, Максиму Баркову. Тільки в 1740 р. монастир продав 1 млн штук цегли. У наступні роки її виробляли все більше й більше.

Наприкінці XVIII ст. монастир став лікарнею для київських ченців і останнім притулком для хворих і літніх монахів усіх київських монастирів. З часу заснування монастиря іноків ховали тут же, між церквою й келіями. Кладовище було переповнене, а тому небіжчиків клали зверху. З 1788 р. митрополит дозволив ховати ченців на новому місці – в саду на горі, де утворилося нове кладовище. З часом, на ньому хоронили не лише духівництво, але і тих, хто міг дозволити придбати ділянку для останнього спочинку поблизу святині [4, с. 33].

Частина території монастиря поступово перетворюється в некрополь із похованнями видатних діячів вітчизняної історії та культури з надгробними пам'ятниками і склепами, що виконувалися найкращими скульпторами й архітекторами. Продаж ділянок для поховань був одним із постійних джерел прибутків монастиря, і за місце для могили залежно від соціального стану померлого і близькості розташування поховання до центральної алеї бралася платня від 20 до 500 руб. У різні часи в некрополі Видубичів зроблено 293 поховання [3, с. 28].

Тут знайшли свій останній спочинок педагог Костянтин Ушинський, засновники Київського музею західного й східного мистецтва подружжя Богдан і Варвара Ханенки, медики Євген Афанасьєв та Володимир Бец, учений-гідротехнік Микола Лелявський та багато інших [1, с. 133].

Як зазначає Проценко Л.: «після 1917 р. в монастирі громадян вже не ховали, але саме кладовище залишалося до 1950 р. коли і було знесено. На

щастя, монастирські красені-будівлі збереглися до нашого часу, а від декількох сот поховань залишилось тільки 15» [4, с. 33].

Отже, Свято-Михайлівський Видубицький монастир наприкінці XVIII – у XIX столітті був не лише духовним центром, але й у центрі культурного, соціального та господарського життя Києва. Його функціонування поєднувало аскетичні традиції та підприємницьку ініціативу. Після пожежі у XVIII столітті монастир відновив свої будівлі та розширив господарські комплекси. Його цегельні виробництва стали важливою частиною місцевої економіки, забезпечуючи Київ будівельними матеріалами, а некрополь однією з історичних пам'яток.

Список джерел та літератури

1. Вечерський В. В. Українські монастирі. Київ: Наш час, 2008. 400 с.
2. Де ля Фліз, Домінік П'єр. Медико-топографічний опис державних маєтностей Київської округи з зображенням деяких природних витворів рослинного і тваринного світу, разом із статистикою кожного села, їхнім виглядом, зробленим з натури, зображенням селянських костюмів та географічною картою Київської округи. Київ. 1854. 1245 с.
3. Кілессо Т. С. Видубицький монастир. Київ: Техніка, 1999. 127 с.
4. Проценко Л. А. Київський некрополь: путівник-довідник / ред.: В. Д. Музика, В. Ф. Гужва. Київ: Український письменник, 1994. 333 с.
5. Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, писанное его сыном архидиаконом Павлом Алеппским. М.: Изд-во имп. о-ва истории и древностей рос., 1898. 195 с.
6. ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м.Київ). Ф. 130 (Києво-Видубицький Свято-Михайлівський чоловічий монастир). Оп. 1. Спр. 23. 82 арк.